

Review Article / Derleme Makalesi

HEMŞİRELİK EĞİTİMİNDE İŞBİRLİKLİ ÖĞRENME MODELİ

Cooperative Learning Model in Nursing Education

Fatma KARASU¹

Rabia ARAPACI²

Ebru ÖZTÜRK ÇOPUR³

Hasan Hüseyin ÇAM⁴

^{1,2,3,4}Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis

Geliş Tarihi / Received: 02.06.2020

Kabul Tarihi / Accepted: 21.10.2020

Yayın Tarihi / Published: 30.11.2020

ÖZ

Yaşanan teknolojik gelişmeler ve artan küreselleşme ile birlikte günümüzde hemşirelerin çağın getirdiklerine uyum sağlama, üstlendikleri rol ve sorumluluklarını yerine getirebilmesinde sürekli olarak entelektüel ve öğrenme becerilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Hemşireler, sağlık bakım ekibinin önemli bir parçasıdır. Hemşirelik eğitiminin başlıca hedefi diğer sağlık bakım ekip üyeleri ile birlikte çalışabilecek profesyonel hemşireleri hastanın yararına olacak şekilde hazırlamaktır. Geleneksel öğretim yöntemlerinin eğitici merkezli ve ezbere dayalı bir eğitimin yerine, öğrencinin aktif olarak öğrenme ve öğretme sürecine katıldığı eğitim programları oldukça önemlidir. İşbirlikli öğrenme, hemşirelik öğrencilerine işbirliğini öğrenme ve uygulama fırsatları sunarak öğrencilerin mesleki bilgi ve beceri performansının yanı sıra akademik başarısını arttırmada, problem çözme, eleştirel düşünme ve kişilerarası becerilerini geliştirerek kaliteli sağlık hizmetinin oluşturulmasına yardımcı olacaktır. Bu derlemenin amacı hemşirelik eğitiminde işbirlikli öğrenme modelini irdelemek ve eğitim sürecine etkisini ortaya koymaktır.

Anahtar kelimeler: Hemşirelik, Hemşirelik Eğitimi, İşbirlikli Öğrenme

ABSTRACT

Nowadays, with experienced technological developments and increasing globalization, nurses need to constantly develop intellectual and learning skills in order to adapt to what the era brings and to fulfill their roles and responsibilities. Nurses are an important part of health care team. The primary goal of nursing education is to prepare nursing professionals, who can work collaboratively with other health team members, for the benefit of the patient. Instead of educative centered traditional teaching methods and memorized education, the education programs in which the student participates to learning and teaching process actively are very important. Cooperative learning will help to create quality health care by providing opportunities to learn and practice collaboration to nursing students in increasing academic success as well as professional knowledge and skill performance, problem solving, critical thinking and interpersonal skills. The purpose of this review is to examine the cooperative learning model in nursing education and to reveal its' effect on the educational process.

Keywords: Cooperative Learning, Nursing, Nursing Education

GİRİŞ

İnsanların yeryüzünde var olması ile birlikte başlayan bu işbirliği süreci zorunlu olarak veya isteğe bağlı olarak günümüze kadar farklı şekillerde ulaşmıştır. İnsanların grup halinde yaşamaları, grup içerisinde paylaşımlarda bulunmaları, yapılan her türlü etkinlik, faaliyet, toplumsal birliktelik hep işbirliğinin bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler ile birlikte bilginin kullanılması, yönetilmesi, aktarılması her alanda değişikliklere neden olmuştur (Genç ve Eryaman, 2007; Karadağ ve Uçan, 2006). Değişim süreçleri sağlık bakım sistemini ve sağlık bakım sisteminin büyük bir parçasını oluşturan hemşireliği de etkilemiştir. Bu sebeplerden dolayı değişime uyum sağlayan ve kaliteli bakım verebilen profesyonel hemşireliğe duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır (Karadağ ve Uçan, 2006). Hemşireler üstlendikleri sorumlulukları gerçekleştirirken sürekli öğrenme ve entelektüel becerilerini arttırmaları gerekmektedir. Ezbere dayanan lisans eğitiminin aksine aktif olarak öğrenme-öğretme sürecine katılmalarını sağlayacak eğitim programları önemlidir. Öğrenciyi öğrenmeye yönlendiren, sorumluk almasını sağlayan, düşünme becerilerini geliştiren ve onları motive eden ve aktif olarak katılmalarını sağlayan yapıların kullanılması öğrenmenin kalitesini etkileyecektir (Sarmasoğlu, Dinç, ve Elçin, 2016). Öğrenmenin kalitesini etkileyen yöntemlerden birisi işbirlikli öğrenme modelidir.

İŞBİRLİKLİ ÖĞRENME MODELİ

Yöntemin İngilizce “Cooperative Learning” olarak belirtilen ismi “İşbirlikli Öğrenme” ya da “Kubaşık Öğrenme” olarak dilimize aktarılmıştır (Açıkgöz, 1992). Slavin işbirlikli öğrenmenin öğrenim sonuçlarını neden etkileyebileceğinin altında yatan mekanizmasını açıklayan bir model ileri sürmüştür. Bu model grup öğrenme hedefleri, motivasyon ve gelişmiş öğrenme ilişkisini göstermiştir (Slavin, 1995). Grup öğrenme hedefleri takım üyelerinin birbirine yardım etmesinin yanı sıra öğrenmek için de ayrıca motive etmiştir. Her bir grup üyesi akran eğitimi, uygulama, değerlendirme ve düzeltme yoluyla derin öğrenme kazanmıştır. İşbirlikli öğrenme; öğrencilerin ortak öğrenme hedeflerine ulaşmak için bir arada çalışması için cesaretlendirilen bir dizi öğretim yöntemleri olarak tanımlanır (Slavin, 1987). Öğretmen merkezli olmaktan ziyade öğrenci merkezli olup öğrencinin aktif rol aldığı bir süreç olarak tanımlanmaktadır. İşbirlikli öğrenme; öğrencilerin küçük gruplar oluşturarak sınıf ortamında ortak bir amaç doğrultusunda, akademik herhangi bir konuda birbirlerinin öğrenmelerine yardımcı oldukları ve grup başarısının değişik şekillerde ödüllendirildiği bir

öğrenme yaklaşımıdır. Ayrıca birbirlerinin özgüvenlerini arttıran, problem çözme, iletişim ve eleştirel düşünme becerilerini geliştiren bir eğitim modelidir (Slavin, 1987; Slavin, 1995).

İşbirlikli öğrenme yaş grupları ya da okul çerçevesinde farklı disiplinlerce genişçe ve efektif olarak kullanılmıştır. Bu yöntem ile öğrencilerin engellenmeden var olan ilgi ve enerjilerini belirli kurallar aracılığıyla konuya ilişkin yönlendirmek amaçlanmaktadır. Bu uygulamalar sonucunda öğrencilerin verilen kurallara uyması ve bu kurallar yoluyla sosyal becerilerini geliştirerek kendilerine olan güveni arttırması sağlanmaktadır. Bu sayede öğrencilerin kendisinden beklenen düzeyden daha fazlasına çıkarak tek başlarına yapabileceklerinden daha fazlasını yapmaları beklenmektedir. Lisans eğitiminde işbirlikli öğrenmenin kökleri sosyal dayanışma, bilişsel gelişim ve davranışsal öğrenme teorileridir. İşbirlikçi öğrenme yetişkin merkezli öğrenim sürecidir ki öğrenciler grup yönetimi ve eğitim çıktılarından sorumludur (Bruffee, 1984).

Hemşirelik Eğitimi

Hemşirelikte eğitim süreci büyük önem taşımaktadır. Eğitimin amacı, öğrenciye bilişsel bilgi ve becerilerin yanı sıra psikomotor bilgi ve becerileri de kazandırarak öğrencilere mesleğin gerektirdiği çağdaş rolleri kazandıracak şekilde olmalıdır (Göriş, Bilgi, ve Bayındır, 2014). Bilişsel alan öğrencilerin anlama düzeylerini temel alır, yeni bilgileri uygulaması ve var olan problemleri çözüme kavuşturması gibi süreçlerden oluşur. Bu süreçler bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez, değerlendirme basamaklarını içerir. Öğrencilerin mesleki bilgiyi etkin bir şekilde öğrenebilmesi için uygun eğitim ve öğretim stratejileri kullanılması gerekmektedir (Arı, 2011). Hemşirelik eğitiminin önemli kısmını oluşturan psikomotor beceri, bir işin gerçekleştirilmesi sırasında bilinçli zihinsel etkinliğin yürütüldüğü koordineli kas hareketleridir. Hemşirelikte psikomotor becerilerin kullanıldığı eğitim ortamı mesleki beceri laboratuvarlarıdır. Bu beceriler manken ve maket kullanılarak rol play, gösteri gibi yöntemlerle öğrencilere aktarılır. Hemşirelik eğitimde öğrencilerin hasta ile karşılaşmadan önce hasta bakımını deneyimleyebilecekleri laboratuvar ortamlarının oluşturulması ve eğitim alanlarında etkileşimli yöntemlerin kullanılması yararlıdır (Houghton, Casey, Shaw, ve Murphy, 2012; Sarmasoğlu, Dinç, ve Elçin, 2016).

Hemşirelik eğitiminde geleneksel öğrenme yöntemlerine yanında gerçek klinik senaryolar, rol-play, simüle hasta, video sunumu, standardize hasta ve aktif öğrenme stratejileri gibi eğitim yöntemlerinin kullanılmasını işbirlikli öğrenme yöntemi olarak karşımıza çıkarmaktadır (Göriş, Bilgi, ve Bayındır, 2014).

İşbirlikli Öğrenme Modelinin Önemli Özellikleri

a) Olumlu Bağlılık: Grubun her üyesinin öğrenmesi için tüm üyelerin sorumluluklarını yerine getirmelerini ifade etmektedir. Olumlu bağlılık oluşması için belli metodlar bulunmaktadır. Materyaller olumlu bağlılığa örnek olarak verilebilir. Öğrencilere laboratuvar aletlerinden tek bir takım veya tek bir kaynak kitap sağlanması ile basitçe olumlu bağlılık gelişebilir. Dağıtılan materyaller konuyla birlikte öğrenciler arasında değiştirilerek olumlu bağlılık devam ettirilmeye çalışılır. Diğer bir metod ise görevlerdir. Grup üyeleri için çeşitli görevler verilebilir. Verilen bu görevler sadece konu alanı ile sınırlı kalmaz ayrıca pratik beceriler kazanmalarına, herhangi bir özel alanda kendilerini geliştirebilmelerine fırsat verir (Bayrakçeken, Doymuş, ve Doğan, 2013).

b) Ferdi Sorumluluk: Her üyenin bireysel performansının değerlendirilip, sonuçların hem gruba hem de üyenin kendisine verildiği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Geleneksel öğrenme yönteminde, bireylerin sınavlardan almış oldukları puanlar ile başarı belirlenirken, işbirlikli öğrenme modelinde ise başarı sadece sınav puanı ile sınırlı değildir. Başarı puanının büyük bir kısmı grup etkinliklerinden elde edilir. Bireysel olarak alınan puanlar hem gruba hem de bireyin kendisine yansır ve öğrenciler gruba katkı sağlamak için sorumlu tutularak aktif bir şekilde çalışılmaya zorlanır (Ekinci, 2011).

c) Grupların ve Grup Ruhunun Oluşturulması: Gruplar işbirlikli öğrenme de öğrencilerin önceki başarıları dikkate alınarak heterojen bir yapıda oluşturulur. Grup oluşturma da diğer dikkate alınan bir yöntem ise yaş, cinsiyet, hobiler, ilgi alanları örnek olarak verilebilir. Bu şekilde birçok nitelik göz önüne alınarak öğrenciler gruplara yerleştirilir. Böylelikle işbirlikli öğrenme etkinliklerinin daha uygun grup oluşumu sağlanır. (Buehl, 2008). Oluşturulan gruplara grup ruhu kazandırmak için grup üyelerinin öncesinde bir arada olması sağlanır. Bu sayede grup üyeleri gruplarına isim, slogan veya amblem oluşturmalarına fırsat verilmiş olunur. Grup üyeleri farkında olmadan grup ruhunu kazanmış olurlar (Bayrakçeken, Doymuş, ve Doğan, 2013).

d) Öğretmenin Rolü: Bu modelin yürütülmesinde öğretmenlere de ayrıca sorumluluklar yüklenmektedir. Öğrenmenin etkili ve verimli olabilmesi için bireyler arasında yoğun ve sosyal bir etkileşimin oluşturulması için uygun ortamın oluşturulması gerekmektedir. Gruba katılanlar arasında iyi bir güven, iletişim, paylaşım, yardımlaşma sağlanamaz ise grup çalışmasının verimliliği düşer. Öğretmenlerin bu nedenle liderlik, empatik yaklaşım, uzlaşma ve etkili iletişim becerileri gibi önemli özellikleri de öğrencilere kazandırmaları

gerekmektedir (Ekinci, 2011). İşbirlikli öğrenme de öğretmen öğrencilere yol gösterici ve çalışmalarını kolaylaştırıcı bir rol üstlenmelidir. Bu sayede öğrenciler daha cesaretli olurlar ve fikirlerini rahatça ifade edebilirler ve öğrenciler de akademik anlamda daha başarılı ve üst düzey sosyal beceriler kazanırlar (Johnson, D.W ve Johnson, R.T., 1999).

e) Sosyal Becerilerin Kullanılması: Öğrencilerin işbirlikli öğrenme sürecinde farklı sosyal beceriler kazanmaları sağlanır. İşbirlikli öğrenme gruplarında öğrenciler birlikte fikir alışverişinde bulunurlar ve bu sayede kendi fikirleri ifade edebilme ve özgüvenleri geliştirme, empati kurabilme gibi birçok becerileri kazanabilirler. Grup içerisinde çalışarak öğrenciler birbirlerinin fikirlerine eleştirel yaklaşarak konu üzerinde kendi fikirlerini rahatça paylaşarak iyi birer dinleyici olmayı öğrenmiş olurlar (Bayrakçeken vd., 2013; Buehl, 2008; Ekinci, 2011; Johnson, D.W ve Johnson, R.T., 1999).

f) Yüz yüze Etkileşim: Öğrenmenin daha etkili bir şekilde gerçekleşmesi için işbirlikli öğrenmenin hedefine ulaşmak ve verilen görevi başarmak amacıyla grup üyelerinin birbirlerinin çabalarını desteklemeleri ve süreci kolaylaştırmalarını ifade etmektedir. Öğrenciler bu sürede yaptıkları çalışmalar ile sürekli iletişim ve etkileşim halinde bulunurlar ve bunun sonucunda fikir alışverişinde bulunarak grup üyeleri ile tartışırlar. Böylelikle etkili öğrenme gerçekleşir ve edinilen bilgi de kalıcı olur (Ekinci, 2011).

g) Ödüller: Öğrencilerin sorumlulukları ve görevleri üzerinde yoğunlaşma ve belirlenen amaç doğrultusunda çalışmalarını destekleyen ödüller grup üyelerinin görevleri başardığında ve belirlenen hedefe ulaştığında verilir. Bu ödüller öğrencilerin motivasyonu arttırdığı için, öğrenciler konuyu daha iyi öğrenmek ya da başarmak için daha da çok çalışırlar. Verilen bu ödüller de öğretmen ve öğrencilerin yaşları, istekleri, ilgi alanları ve mevcut imkanlar dahilinde belirlenir (Bayrakçeken vd., 2013).

İşbirlikli Öğrenme Gruplarını Geleneksel Öğrenme Gruplarından Ayıran Özellikler

Bu modelde yapılan grup çalışmaları işbirlikli öğrenme sürecinin sahip olduğu farklı özelliklerden dolayı grup çalışmaları geleneksel grup çalışmalarından farklıdır (Johnson, D.W ve Johnson, R.T., 1999). İşbirlikli öğrenme gruplarını geleneksel öğrenme gruplarından ayıran bazı özellikler vardır.

Bunlar (Bayrakçeken vd., 2013; Sünbül, 2011):

1. İşbirlikli öğrenme gruplarında, gruptaki öğrenciler arasında olumlu bağımlılık yani dayanışma vardır. Hedefler ve görevler belirlenmiş olduklarından dolayı her öğrenci

- gruptaki diğer arkadaşlarının çalışmalarına dikkat etmektedir. Fakat geleneksel grup çalışmalarında ise grup üyeleri bağımsızdır.
2. Grup üyelerinin yüklendikleri bazı sorumluluklar vardır. Öğrencilerin aldıkları sorumluluklarının bireysel olarak değerlendirmenin yanı sıra grup olarak da değerlendirileceklerinin farkındadırlar. Böylelikle de grup üyeleri grup içerisinde kime yardım edecekleri ya da destek vereceklerinin farkındadırlar. Fakat geleneksel grup çalışmalarında ise öğrencilerin gruplarına karşı bireysel sorumlulukları ve değerlendirmeleri söz konusu değildir ve öğrenci sadece kendisine karşı sorumludur.
  3. İşbirlikli öğrenme gruplarında, grup üyeleri yetenek, cinsiyet, kişisel özellikler ya da akademik başarı gibi bazı özelliklere göre nitelendirilirken, geleneksel grup çalışmalarında ise bu özellikler dikkate alınmaz ve grupların da heterojen olmasına gerek yoktur.
  4. İşbirlikli öğrenme de gruptaki bütün üyeler liderlik görevini paylaşırlar. Geleneksel grup çalışmalarında ise lider öğretmen tarafından seçilmektedir. Lider ise bütün gruptan sorumludur.
  5. İşbirlikli öğrenmede, var olan tüm üyeler grupların öğrenmesinden ve başarısından sorumludur. Her bir üyenin gruba katkısı, başarısı ya da başarısızlığı grubun tüm üyeleri tarafından paylaşılmaktadır. Grup üyelerinin birbirlerine yardım etmeleri, yol göstermeleri ve destek olmaları gerekmektedir. Fakat geleneksel grup çalışmalarında ise grup üyeleri diğer arkadaşlarının öğrenmelerinden sorumlu tutulmamaktadır.
  6. İşbirlikli öğrenmede öğrencilerin amacı gruptaki her üyenin öğrenmesini en üst seviyeye çıkarmak için çaba göstermesidir. Fakat geleneksel grup çalışmalarında ise bu şekilde bir amaç yoktur.
  7. İşbirlikli öğrenmede gruplar içerisinde kişiler arası ve sosyal ilişkilerdeki beceriler ve beraber çalışmanın neler getireceği öğrencilere öğretilmelidir. Geleneksel grup çalışmalarında bu gibi becerilerin öğrencide var olduğu kabul edilir.
  8. İşbirlikli öğrenmede öğretmen analiz yaparak gruplarla işbirliği içerisinde çalışarak ortaya çıkan problemi analiz eder ve grup üyelerinin sorumluluklarını yerine getirebilmesi için onlara rehber olur ve sürekli grupları gözlemler. Fakat geleneksel grup çalışmalarında ise öğretmen öğretici konumdadır ve öğretmenin gözlem yapması ve yol göstermesi çok enderdir.
  9. İşbirlikli öğrenmede öğretmenin amacı gruplardaki verimin ve işbirliğinin artması için grupların oluşturulmasından, çalışmanın sonuçlanmasına kadar ki geçen sürede tüm aşamaları planlamaktır. Fakat geleneksel grup çalışmalarında ise böyle bir planlama yoktur.

İşbirlikli Öğrenme Teknikleri

İşbirlikli öğretim yöntemi geleneksel öğretim yöntemlerine alternatif olarak son yıllarda sınıf ortamında daha yaygın kullanılmaktadır. Bu yönteme duyulan ilgi, öğrencilerin kendileri ve diğer öğrencilerin bakış açıları arasındaki tanımlama, karar verme, yardımlaşma sayesinde birbirinden birçok şey öğrenebildikleri gerçeğidir. İşbirliği merkezli öğrenmenin birçok farklı yöntemi vardır. Bu farklılık, uygulamanın niteliğinden, çalışmaların yapılandırılmasından ve sınıf düzenlenmesi gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır. Tüm yöntemler öğretmenin öğrencileri 4-6 kişilik gruplara ayırması ile başlar. Gruplar heterojen olarak dağılmalıdır. Heterojen gruplar ortak bir amaç için çalışırlar (Şimşek, Ü., Doymuş ve Şimşek, U., 2008).

a) Öğrenci Takımları-Başarı Bölümleri Tekniği: Slavi'nin geliştirdiği bu tekniğe göre öğrenciler heterojen yapıdaki 4 veya 5 kişilik gruplara ayrılır. Grubun amacı, tüm üyeleri sınavda başarılı olacak şekilde hazırlamaktır. Öğretmen tarafından hazırlanan çalışma kağıtları vb. materyallerle ikişer gruplar halinde çalışma yaparlar. Gruplar da problemi tartışma, yanıtları karşılaştırma ve arkadaşlarının yanlışlıklarını düzeltmeleri gibi faaliyetler vardır. Gruplar belirlenen hedeflere ulaşıncaya ödüllendirilir (Slavin, 1987; Slavin, 1995).

b) Takım-Oyun-Turnuva Tekniği: Öğrencilerin tümü, diğer gruplardan gelen, kendileri ile eşit seviye de olan öğrenciler ile yarışır. Soru kartlarındaki içerik aynıdır. Her bir turnuva masasına soru kartları, cevapların bulunduğu kartlar, turnuva da uyulacak kuralların olduğu kartlar dağıtılır. Okuyucu olarak öğrencilerden biri bir kart seçer ve soruyu sesli olarak okur. Ardından soruya cevap verir. Bir sonraki adımda cevaplama sırası okuyucunun solundaki kişidir. Okuyucunun cevabını doğru buluyorsa pas, eğer farklı bir cevabın doğru olduğunu düşünüyorsa öğrenci kendi cevabını söyler. Bu şekilde süreç devam eder. Her soru için işlemler tamamlandıktan sonra son cevap veren öğrenci cevapların kontrolünü sağlar. Kazanılan her kart için bir puan verilir (Bilgin ve Gelici, 2011).

c) Takım Destekli Bireyselleştirme: Bu teknik, dört üyeli ve farklı yeteneklere sahip olan öğrenme takımından oluşur. Yüksek performans gösteren takım ödüllendirilir. Kendi belirlediği kişiler ile öğrenciler bir arkadaşıyla öğretim materyalini kullanarak çalışma yaparlar. Öğrenciler bu çalışma yapraklarını tamamlayarak ünitenin alt bölümünden izleme testi olurlar. En son ünite bittikten sonra kavrama testi olurlar. Öğrenciler birbirlerinin cevap kağıtlarını değerlendirerek puanları verirler. Takım puanı ise her hafta öğrencilerin aldıkları puanlar toplanarak belirlenir. Öğrenciler arkadaşlarının çalışmasının kontrolünden sorumludur (Slavin, 1987; Slavin vd., 1985).

d) İşbirliğine Dayalı Birleştirilmiş Okuma-Kompozisyon: Sınıftaki öğrenciler okuma gruplarına ayrılır. Okuma gruplarının her birinden ikişerli takımlar belirlenir. Öğretmen ise okuma gruplarıyla beraber çalışır. Karşılıklı öğretim metoduyla birbirlerine anlamlı yazma ve okuma becerileri kazandırır. Bu öğretimi gerçekleştirirken de yüksek sesle okuma, soru sorma, özet yapma, okudukları ile ilgili tahmin yürütme, kompozisyon ve öykü yazma gibi etkinlikler uygularlar. Çalışma sonucu yüksek performans gösteren takımlar ödüllendirilir. Öğrenme için grup desteği, başarı için eşit fırsat ve bireysel sorumluluk gerçekleşir (Bilgin ve Gelici, 2011; Slavin vd., 1985).

e) Birlikte Öğrenme: 2 veya 6 kişiden oluşan heterojen gruplara işlenecek konu ile alakalı çalışma yaprakları verilir. Öncelikle gruptaki öğrenciler birlikte çalışma yapar. Karşılaştıkları sorunlar hakkında çözüm yolları bulmaya çalışırlar. Çözüm bulamadıkları durumlar da ise öğretmenlerinden destek alırlar. Her grubun amacı bir ürün ortaya koymaktır. Öğrencilerin hedefi ise dahil oldukları grubun başarılı olmasıdır (Açıkgöz, 1992). Grupların başarılı olabilmesi için küçük gruplar ile çalışması gerekmektedir. İyi bir grup üyesi olabilmek için grubu oluşturan öğrencilerin grup görevlerini başarılı bir şekilde yerine getirmesine ve eğitim seviyelerini arttırmalarına bağlıdır (Slavin, vd., 1985).

f) Karşılıklı Sorgulama: Konu anlatımını öğretmen bitirdikten sonra, öğrenciler ikili, üçlü takımlara bölünürler. Takımlar birbirine konuyla ilgili soru sorar ve soruları cevaplandırır. Öğretmen, öğrencilere yardım etmek için soru örnekleri gösterebilir. Yeni soruları öğrenciler kendileri oluşturur. Karşılıklı olarak bu sorulara cevap verirler. Geleneksel tartışma grubundan daha verimli olduğu tespit edilmiştir. Böylelikle öğrenciler konuyla ilgili daha derin düşünceleri sağlanmaktadır (Slavin, vd., 1985).

g) Birlikte Sorulmuş Birlikte Öğrenim Tekniği: Öncelikle öğretmen grupları oluşturur. Daha sonrasında işlenecek konu öğrenciler tarafından sessizce okunur. Öğrenciler okudukları yerler ile ilgili soru oluştururlar. Grup üyeleri birleşerek hazırlanan sorular içerisinden grubun sorularını oluşturur. Grup postacıları yoluyla bu soruları diğer gruplara gönderilir. Grubun soruları grup sözcüsü tarafından cevaplanarak sınıfa aktarılır. Grup çalışmaları ve grup sunumları öğretmen tarafından değerlendirilir. Öğretmen konuyu özetleyerek sınıfta bir tartışma grubu oluşturur. Bütün öğrencilere kişisel olarak sınav yapılır ve başarılı gruplar ödüllendirilir (Açıkgöz, 1992).

h) Akademik Çelişki Tekniği: İlk olarak öğrenciler dörder kişilik gruplara ayrılır. Birbirlerini örgütleyerek sonuca ulaşırlar. Dörder kişiden oluşan gruplar daha sonra ikişer

olarak bölünür ve birbirlerine zıt düşünceleri savunmaya başlarlar. Takımlar savundukları düşünceleri neden savunduklarını ifade ederek karşıt düşüncenin ne olduğunu açıklarlar. Bunların sonucunda ortak bir noktada birleşirler ve bir grup raporu oluştururlar. Gruptaki üyeler bireysel olarak sınava girerler (Açıkgöz, 1992).

1) Jigsaw Tekniği: Jigsaw tekniği, işbirliği temelli öğrenme yönteminin yararlarını temsil eden merkezi tekniklerden biridir. Bu teknikte, öğrenciler beş altı öğrenciden oluşan takımlara bölünürler. Bütün takımlar aynı üniteye çalışırlar. Fakat ünite de alt kısımlara bölünür. Her bir öğrenci ünitenin belirli bir kısmını öğrenmek için alır. Öğrenciler kendi konularına çalışır ve öğrenir. Sonrasında farklı gruplardaki aynı konuyu alan öğrenciler ile birleşerek “uzmanlık grupları” oluşturur. Uzmanlık gruplarında ise konu açıklanır ve tartışılır. Uzman grubundaki öğrenciler konuları öğrendikten sonra kendi gruplarına geri dönerler. Konuları diğer grup arkadaşlarına öğretmek için uğraşırlar. Grup içindeki ünitenin tüm kısımlarını birbirine öğrettikten sonra tüm üniteyi de içeren izleme testi oluştururlar. Aldıkları puanlar bireysel olarak hesaplanır (Sünbül, 2011; Şimşek, vd., 2008). Jigsaw tekniğinde asıl grup ve uzman vardır. Öğrencilerin çalışmalarını bitirdikten sonra uzman gruplar oluşturularak tüm öğrencilerin görevleri kontrol edilir. Öğrencilerin bilgiyi yapılandırma da, okuma ve özetleme becerilerinin artması sağlanmaktadır (Ekinci, 2011; Houghton vd., 2012). Renganathan’ın çalışmasında jigsaw tekniğinin öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine, sosyal ilişkilerine, iletişim ve problem çözme becerilerine de olumlu yönde yansıdığı belirtilmiştir (Renganathan, 2013). Philips ve Fusco tarafından yapılan başka bir çalışmada öğrencilerin bu teknik sayesinde öğrencilerin çalışmaları ekip içerisinde daha iyi çözebildiği, aynı zamanda öğrencilerin etkileşimlerinin de olumlu yönde geliştirdiği görülmüştür (Philips ve Fusco, 2015). Konu ile ilgili literatür çalışmaları değerlendirildiğinde bu tekniğin kullanılması öğrencilerin akademik başarılarına yansımıştır. Hemşirelik eğitiminde kullanılan işbirlikli yöntemlerden en yaygın ve bilinen olanı jigsaw tekniğidir. Konu ile ilgili literatüre baktığımızda hemşirelik eğitiminde jigsaw tekniğini değerlendiren çalışmaların çok az olduğu görülmektedir (Renganathan, 2013; Şimşek vd., 2008).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Hemşirelik eğitiminde müfredat ve eğitim artan sağlık bakımı taleplerini ve farklılaşan toplumun ihtiyaçları karşılamak için sürekli değişmektedir. Mevcut durumda profesyonel hemşireler çevresinde uygulama daha farklılaşmakta ve küreselleşmektedir. Multidisipliner çalışma çevresinin sıklığından dolayı, hemşirelik öğrencileri arasında artan meslekler arası

ekip çalışma yeteneği başlıca temel hemşirelik eğitimi üzerine odaklanır (American Association of Colleges of Nursing, 2008). Geleneksel eğitim yaklaşımı öğrencilerin bir arada çalışmak için daha az fırsata sahip olduğu ve kendi öğrenme çıktılarında daha az sorumluluk sahibi olduğu bir yaklaşım olarak düşünülür. İşbirlikli öğrenmede, öğrenciler aktif olarak etkileşim ve her bir işbirliği yoluyla daha fazla öğrenme süreçlerine katılırlar. Geleneksel öğretim yaklaşımı ile karşılaştırıldığında, işbirlikli öğrenme de öğrenciler eleştirel düşünme, bugünün toplumu tarafından önemli ölçüde ihtiyaç duyulan grup yetenekleri gibi daha iyi eğitim fırsatlarına sahip olurlar (Scheckel, 2017). İşbirlikli öğrenme pedagojik bir yaklaşımdır ki hemşirelik eğitimi oluşturan mevcut müfredat ile uyumludur (Breen, 2015).

Hemşirelik Eğitiminde İşbirlikli Öğrenme Modeli

Neredeyse tüm çalışmalar hemşirelik öğrencileri arasında küçük işbirliği öğrenme gruplarının oluşumu olsun veya olmasın farklı seviyelerde işbirliği yapılmıştır. Öğrenme çoğunlukla hemşirelik disiplininde öğrenciler arasında işbirliği yoluyla gerçekleşmiştir. Disiplinler arası işbirliği, iki ya da daha fazla çerçeve arasında işbirliği ya da uluslararası işbirliği gibi diğer işbirlikli öğrenme modeli literatürde artan şekilde görülmektedir (Kaplan, Shaw-Battista, ve Stotland, 2015; Souers, Kauffman, McManus, ve Parker, 2007; Wihlborg, ve Friberg, 2016). Jigsaw gibi belli işbirlikli öğrenme stratejisi (her öğrencinin uzman olduğu bir tekniktir) ve bilgilerini geleneksel işbirliği öğrenme grubunda ve uzman gruplarında paylaşır. Jigsaw düzenlenmiş bir işbirlikli öğrenme yaklaşımıdır. Bu yaklaşım hemşirelikte az kullanılmıştır (Kaplan vd., 2015; Wihlborg ve Friberg, 2016).

Hemşirelikte Sınıf Ortamında İşbirlikçi Öğrenme

Literatüre baktığımızda, Amerika 1990'ların sonunda hemşirelik eğitiminde işbirliği öğrenme hakkında çalışma başlatan ilk ülkedir. Araştırmacılar, doktora öğrencilerine hemşirelik uygulamalarına odaklanan tez çalışmalarında yardımcı olmak için iki dönemlik bir seminer oluşturdular. İşbirlikli öğrenme stratejileri, etkili bir öğrenme grubu oluşturmak, fakülteye eşit öğrenme ortağı olarak davet etmek yer almaktadır. İşbirlikli öğrenme zamanı daha verimli bir şekilde kullanmanın yanı sıra üretkenlik ve kaliteli tez çalışması bakımından hem öğrencilerde hem fakülte içinde faydaları kanıtlanan sonuçlar bulunmuştur. İşbirlikli öğrenme hemşirelik araştırmalarında, toplum sağlığında, patafizyoloji gibi birçok hemşirelik teorik derslerini öğretmek için kullanılmıştır (Rea, Anderson, ve Scalzi, 1988). Yang, Woome ve Matthews pilot işbirlikli öğrenme çalışmasında, bir grup hemşirelik öğrencisinde epidemiyoloji verilerini araştırmak, literatürü sentezlemek ve hemşirelik müdahalesi ve bir halk sağlığı sorunuyla ilgili değerlendirme ve kanıta dayalı bir plan geliştirmek için ekiple

çalışmıştır. Takım halinde çalışan öğrenciler yeni nesil hemşireleri meslek içi işbirliği hazırlamak için uygun bir strateji olabileceğinin yanı sıra etkili bir yöntem olarak öğrencileri yapıcı takım çalışma yaklaşımlarına maruz bırakma ve gelecekte hemşirelik eğitiminde kanıt bazlı hemşirelik uygulamalarına hazırlama sonucuna varılmıştır (Yang, Woomeer, ve Matthews, 2012).

Hemşirelikte Klinik Ortamlarda Yürütülen İşbirlikli Öğrenme

Suikkala, Kivelä ve Käyhkö'ün çalışmasında yaşlı hastalar, öğrencilerin yaşlanma sürecini anlamalarını kolaylaştırmak için gerçek gerontolojik klinik ortamlarda yaş uzmanı olarak yer aldılar (Suikkala, Kivelä, ve Käyhkö, 2016). Yaşlılarla yapılan öğrenci görüşmesinin içerik analizine ve kendi öğrenme deneyimlerine göre, işbirlikli öğrenme deneyiminin gerçek gerontolojik klinik ortamlardaki pozitif, etkileşim ve işbirlikli öğrenme faaliyetleri, öğrencilerin yaşla ilgili çoklu ve hastalığa özgü zorlukları anlamalarına ve yaşlı hastaların karşılaştıkları fonksiyonel sağlık sorunlarına katkıda bulunmuştur. Akran işbirliği eğitimi kaliteli ve etkili klinik eğitimi için faydalı olmasından ötürü klinik hemşirelik eğitimine uygundur. Akran eğitimi hakkında nitel çalışma sonuçlarına göre, hem öğrenciler ve hastaların anksiyetesinin azaldığını, özgüveni ve görev verimliliğini arttırdığı gibi pozitif sonuçlar rapor edilmiştir. Öğrenciler işbirlikli öğrenme sürecini hemşirelik müdahalelerinin sonuçlarını değerlendirirken bilgi paylaşımı, klinik kararlar alırken çapraz kontrol ve grup işleme olarak tanımlamışlardır (Owens vd., 2015).

Online İşbirlikli Öğrenme

Online işbirlikli öğrenme yeni bir hemşirelik eğitimidir. Fakat, etkisinin test edilmesi gereklidir. Breen'in online işbirlikli eğitimin nitel analizine göre, işbirliği türü öğrenme süreci ile gelişmiş ve fikir düzenleme, fikir üretme, entelektüel yakınsamayı içeren üç bölümü kapsamıştır (Breen, 2015). Online işbirlikli öğrenme yoluyla uluslararası değişim, sağlık bakım uygulamalarını ve küresel sağlık konularını anlama da bütün öğrenciler için öğrenme fırsatları genişlemiştir (Wihlborg ve Friberg, 2016). Online işbirlikli öğrenme sosyal ağlar kullanarak kolaylaştırılabilir. Üç online eğitim stratejisi etkili işbirliği için faydalı bulunmuştur. Bunlar: Bilgisayar destekli işbirlikli öğrenme, vaka temelli kolaylaştırılmış tartışma, bilişsel esneklik hipermedyadır. Bu stratejiler olumsuz yapılandırılmış problemleri çözmeye çoklu bakış açıları inceleme, değerlendirme ve sentezleme yeteneğini geliştirmeye teşvik etmiştir (Posey ve Pintz, 2006).

İşbirlikli Test

İşbirlikli test, bilgi gelişimini, karar vermede eleştirel düşünme, ve grup yetenekleri geliştirmek için kullanılan işbirlikli öğrenme stratejisidir. İşbirlikli deneme işbirlikli öğrenmenin ve yapılandırıcı öğrenme etkinliğinin eşsiz bir formudur. İşbirlikli test, problem çözme ya da işbirlikli yöntem ile bireysel bir konunun savunulması yoluyla bireysel bilgiyi geliştiren akran aracılı öğrenmenin aktif bir uygulamasıdır (Posey ve Pintz, 2006). Sandahl'ın yarı deneysel çalışmasında, birim sınav puanları ile ölçülen öğrenci öğrenimi, birlikte test yapılan öğrenciler ile bireysel olarak karşılaştırıldığında daha yüksek olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin algısı, işbirlikli test deneyimlerin sonucu olarak artan öğrenmeyi bildirmesi ile önemli ölçüde pozitif olduğu görülmüştür. Bir öğrenci akranları ile daha olumlu etkileşimler ve işbirliği bildirmiştir (Sandahl, 2009). İşbirlikçi testlerin hemşirelik öğrencileri arasında hem test performansını hem de ders sürecinin korunmasını etkilediğini bulmuştur (Rivaz, Momennasab, ve Shokrollahi, 2015).

Hemşirelik Öğrencilerinde İşbirlikçi Öğrenmenin Eğitimsel Yararları

a) Hemşirelik teorik bilgi ve beceri performansını artırmak: İşbirlikçi öğrenme hem lisansüstü hem de lisans hemşireliği derslerinde kullanılmıştır. İşbirlikli öğrenme hemşirelik araştırması gibi derslerde kapsanan teorik içerikleri anlamalarını arttırmada faydalı olduğu görülmüştür. İşbirliğine dayalı öğrenmenin, hemşirelik araştırmaları, patofizyoloji, liderlik ve yönetim gibi derslerde kapsanan teorik içerikleri anlamalarını ve temel hemşirelik becerileri, sağlık değerlendirmesi gibi hemşirelik becerileri öğretimi için yararlı olduğu gösterilmiştir (Grant, Kelley, Northington, ve Barlow, 2002). Cason ve arkadaşları nazogastrik tüp yerleştirme bağlamında İşbirlikli Öğrenme Simülasyon Becerileri Eğitimi ile hemşirelik öğrencileri için psikomotor becerileri öğretmenin yeni bir yöntemini tanımlamıştır (Cason vd., 2015). İşbirlikçi öğrenme, hemşirelik programlarına kayıtlı hemşirelik öğrencileri arasında öğretilen uygulama ve becerilerle ilgili güven düzeylerini arttırmıştır (Tucker vd., 2003).

b) Olumlu öğrenme deneyimini artırmak veya öğrenme davranışını teşvik etmek: Ruth-Sahd öğrencilerin klinik ortamda işbirlikli öğrenme konusundaki deneyimlerini araştırmış ve pozitif öğrenme sürecini açıklayan temel teoriyi tanımlamıştır (Ruth-Sahd, 2011). Teori, bir öğrenme topluluğu ile ilgili beş kategori arasında karşılıklı bir ilişki içermektedir. Bunlar: Destekleyici klinik deneyim, uygulamaya geçişin iyileştirilmesi, meslekte daha fazla sosyalleşme, artan sorumluluk, yeni bir hemşirelik öğrencisi olarak kendine güvenin ortaya çıkmasıdır. İşbirlikçi öğrenme yaklaşımı sınıftan klinik öğrenme ortamına geçişi kolaylaştırmıştır. Noohi, Abaszadeh ve Maddah aktif işbirlikli öğrenme ile

üniversite katılım düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır (Noohi, Abaszadeh, ve Maddah 2013). İşbirlikçi öğrenme, geleneksel yöntemle kıyasla artan saygı, öz-farkındalık, öz değerlendirme, iletişim becerileri ve sorumluluk ile artan motivasyon ve öğrenme de daha yararlı olmuştur (Hasanpour-Dehkordi ve Solati, 2016).

c) Mesleki yeterliliği geliştirmek: Baumberger-Henry'nin çalışmasına göre işbirlikli öğrenme tekniklerinin vaka çalışması ile birleştirilmesi, öğrencilerin problem çözme ve klinik karar verme becerileri hakkındaki algılarını etkilemiştir. Çalışma, yarı deneysel bir tasarımla, işbirlikli öğrenme ve vaka çalışması yoluyla öğretilen deney grubu ile tamamlanmıştır. Üç karşılaştırma grubuna a) anlatım ve büyük grup vaka çalışması; veya b) sadece ders veya c) işbirlikli olmayan öğrenme gruplarının ders ve ara sıra kullanımı öğretilmiştir (Baumberger-Henry, 2005).

d) Kişilerarası becerileri geliştirmek: Hemşirelik öğrencileri işbirliğine dayalı öğrenme stratejisinin, ekip çalışmasını ve bağımsız çalışmayı sağladığını ifade etmişlerdir. Baghcheghi, Koohestani ve Rezaei İşbirlikli öğrenme grubundaki öğrenciler için hastalarla iletişim becerileri geleneksel öğrenme grubuna göre anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür (Baghcheghi, Koohestani, ve Rezaei 2011).

Sonuç olarak; Yaşanan teknolojik gelişmeler ile birlikte bilginin kullanılması, yönetilmesi, aktarılması her alanda değişikliklere neden olmuştur. Küreselleşen dünyanın beklentilerini karşılayan ve değişen ihtiyaçları göz önünde bulunduran ve bunlara uyum sağlayacak hemşireler yetiştirebilmek için hemşirelik mesleğinde eğitim süreci büyük önem taşımaktadır. Hemşirelik eğitiminde öğrencilere mesleğin gerektirdiği rolleri kazandıracak şekilde bilişsel, duyuşsal ve psikomotor öğrenme alanları kapsayan bir eğitim sisteminin benimsenmesi gerekmektedir. Eğitim sisteminin öğrenciye yararlı olması için ezber dayalı lisans eğitiminin yerine öğrencilerin aktif olarak yer aldığı öğrenme-öğretme sürecine katılımlarını sağlayacak eğitim programları düzenlenmelidir. Öğrencilerin aktif olarak yer aldığı ve öğrencilerin gruplar halinde çalıştığı işbirlikli öğrenmenin öğrencilerin mesleki bilgi ve beceri performansının yanısıra akademik başarısını arttırdığı, problem çözme, eleştirel düşünce becerilerini ve kişilerarası becerileri geliştirerek sağlık sisteminin en önemli parçasını oluşturan hemşirelerin kaliteli ve profesyonel hemşirelik eğitimi almasını sağlayarak sağlık hizmetinin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Açıköz, K. Ü. (1992). *İşbirlikli öğrenme: Kuram, araştırma, uygulama. Malatya: Uğurel Matbaası.*
- American Association of Colleges of Nursing (AACN) (2008). *The essentials of baccalaureate education for professional nursing practice. 15 Mayıs 2020 tarihinde http://www.Aacn.Nche.Edu/Publications/positions/hallmarks.htm adresinden erişilmiştir.*
- Arı, A. (2011). Bloom'un gözden geçirilmiş bilişsel alan taksonomisinin Türkiye'de ve uluslararası alanda kabul görme durumu. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(2), 749-772.
- Baghcheghi, N., Koohestani, H. R., Rezaei, K. (2011). A comparison of the cooperative learning and traditional learning methods in theory classes on nursing students' communication skill with patients at clinical settings. *Nurse Education Today*, 31(8), 877-82.
- Baumberger-Henry, M. (2005). Cooperative learning and case study: does the combination improve students' perception of problem-solving and decision making skills? *Nurse Education Today*, 25, 238-246.
- Bayrakçeken, S., Doymuş, K. Doğan, A. (2013). *İşbirlikli öğrenme modeli ve uygulanması. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.*
- Bilgin, İ., Gelici, Ö. (2011). İşbirlikli öğrenme tekniklerinin tanıtımı ve öğrenci görüşlerinin incelenmesi. *Adıyaman University Journal of Educational Sciences*, 1(1), 40-70.
- Breen, H. (2015). Virtual collaboration in the online educational setting: a concept analysis. *Nursing Forum*, 48(4), 262-70.
- Bruffee, K. A.(1984). Collaborative learning and the "conversation of mankind." *College English*, 46, 635-652.
- Buehl, B. (2008). *Classroom strategies for interactive learning. Newark: International Reading Association. 1 Mayıs 2020 tarihinde https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=HVFDDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Buehl,+B.+ (2008).+Classroom+strategies+for+interactive+learning.+Newark:+International+Reading+Association&ots=BzxA_jons&sig=xkzUKMUHZ3cI-_agy5QB8TwlC&redir_esc=y#v=onepage&q=Buehl%2C%20B.%20(2008).%20Classroom%20strategies%20for%20interactive%20learning.%20Newark%3A%20International%20Reading%20Association&f=false adresinden erişildi*
- Cason, M. L., Gilbert, G. E., Schmoll, H. H., Dolinar, S. M., Anderson, J., Nickles, B. M., ...Schaefer, J. J. (2015). Cooperative learning using simulation to achieve mastery of nasogastric tube insertion. *Journal of Nursing Education*, 54(3Suppl), S47-51.
- Ekinci, N. (2011). İşbirliğine dayalı öğrenme. Ö. Demirel (Ed.), *Eğitimde yeni yönelimler (5. Baskı) içinde (s.93-109). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.*
- Genç, S. Z., Eryaman, M. Y. (2007). Değişen değerler ve yeni eğitim paradigması. *Sosyal Bilimler Dergisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (1),89-102.
- Göriş, S., Bilgi, N., Bayındır, S. D. (2014). Hemşirelik eğitiminde simülasyon kullanımı. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 25-29.
- Grant, L. F., Kelley, J. H., Northington, L., Barlow, D. (2002). Using TQM/CQI processes to guide development of independent and collaborative learning in two levels of baccalaureate nursing students. *Journal of Nursing Education*, 41(12), 537-40.
- Hasanpour-Dehkordi, A., Solati, K. (2016). The Efficacy of Three Learning Methods Collaborative, Context-Based Learning and Traditional, on Learning, Attitude and Behaviour of Undergraduate Nursing Students: Integrating Theory and Practice. *Journal of Clinical & Diagnostic Research*, 10(4), VC01.

- Houghton, C. E., Casey, D., Shaw, D., Murphy, K. (2012). *Staff and students' perceptions and experiences of teaching and assessment in clinical skills laboratories: interview findings from a multiple case study. Nurse Educ Today, 32(6), e29-34.*
- Johnson, D. W. Johnson R. T. (1999). *Making cooperative learning work. Theory Into Practice, 38(2), 67-73.*
- Kaplan, R., Shaw-Battista, J., Stotland, N. E. (2015). *Incorporating Nurse-Midwifery Students into Graduate Medical Education: Lessons Learned in Interprofessional Education. Journal of Midwifery & Women's Health, 60, 718-726.*
- Karadağ, G., Uçan, Ö. (2006). *Hemşirelik eğitimi ve kalite. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 3(1), 42-51.*
- Noohi, E., Abaszadeh, A., Maddah, S. S. (2013). *University engagement and collaborative learning in nursing students of Kerman University of Medical Sciences. Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research, 18(6), 505-510.*
- Owens, C., Sharkey, S., Smithson, J., Hewis, E., Emmens, T., Ford, T., Jones, R. (2015). *Building an online community to promote communication and collaborative learning between health professionals and young people who self-harm: an exploratory study. Health Expectations, 18(1), 81-94.*
- Phillips, J., Fusco, J. (2015). *Using the Jigsaw Technique to teach clinical controversy in a clinical skills course. American Journal of Pharmaceutical Education, 79(6), 1-7.*
- Posey, L., Pintz, C. (2006). *Online teaching strategies to improve collaboration among nursing students. Nurse Education Today, 26(8), 680-687.*
- Rea, R. E., Anderson, R. A., Scalzi, C. C. (1988). *Collaborative learning method: enhancing excellence in nursing administration doctoral programs. Nursing Administration Quarterly, 12(4), 63-68.*
- Renganathan, L. (2013). *A comparative study on effect of Jigsaw Puzzle Method among nursing students' academic level of performance at Oman Nursing Institute. Indian Journal of Applied Research, 9(3), 180-183.*
- Rivaz, M., Momennasab, M., Shokrollahi, P. (2015). *Effect of collaborative testing on learning and retention of course content in nursing students. Journal of Advances in Medical Education and Professionalism, 3(4), 178-182.*
- Ruth-Sahd, L. A. (2011). *Student nurse dyads create a community of learning: proposing a holistic clinical education theory. Journal of Advanced Nursing, 67(11), 2445-2454.*
- Sandahl, S. S. (2009). *Collaborative testing as a learning strategy in nursing education: a review of the literature. Nursing Education Perspectives, 30(3), 171-175.*
- Sarmasoğlu, Ş., Dinç, L., Elçin, M. (2016). *Hemşirelik öğrencilerinin klinik beceri eğitimlerinde kullanılan standart hasta ve maketlere ilişkin görüşleri. Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi, 13(2), 107-115.*
- Scheckel, M. (2017). *Nursing education: Past, present, future. 2 Nisan 2020 tarihinde file:///C:/Users/john/Desktop/nursing%20education%20literature/52258_CH02_ Roux.pdf adresinden erişildi.*
- Slavin, R. E. (1995). *Cooperative learning: Theory, research, and practice. Needham Heights, MA: Simon & Schuster Company.*
- Slavin, R., Sharan, S., Kagan, S., Lazarowitz, R., Webb, C. Schmuck, R. (1985). *Learning to Cooperate, Cooperating To Learn. New York: Plenum Press.*
- Slavin, R. E. (1987). *Development and motivational perspectives on cooperative learning: A reconciliation. Child Development., 58(5), 1161-1167.*

Souers, C., Kauffman, L., McManus, C., Parker, V. (2007). Collaborative learning: a focused partnership. Nurse Education in Practice, 7(6), 392-398.

Suikkala, A., Kivelä, E., Käyhkö, P. (2016). Collaborative learning in gerontological clinical settings: The students' perspective. Nurse Education in Practice, 17, 229-234

Sümbül, A. M. (2011). Öğretim ilke ve yöntemleri (5. Baskı). Konya: Eğitim Kitabevi.

Şimşek, Ü., Doymuş, K. Şimşek, U. (2008). İşbirlikli öğrenme yöntemi üzerine derleme çalışması: II. İşbirlikli öğrenme yönteminin sınıf ortamında uygulanması. Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, 10(1), 123-142.

Tucker, K., Wakefield, A., Boggis, C., Lawson, M., Roberts, T., Gooch, J. (2003). Learning together: clinical skills teaching for medical and nursing students. Med Educ, 37(7), 630-637.

Wihlborg, M., Friberg, E. (2016). Framework for a virtual nursing faculty and student learning collaboration between universities in Sweden and the United States: A theoretical paper. Nurse Education Today, 41, 50-53.

Yang, K., Woomer, G. R., Matthews, J. T. (2012). Collaborative learning among undergraduate students in community health nursing. Nurse Education in Practice, 12(2), 72-76.